

Aspalditxo idatzi zuen idazle ezagun batek, euskararen eta euskal kulturaren alorreko ekintza berriak beti *binaka* kalera-tzen direla Herri honetan. Tradizioari eusten diogu nonbait. «Anti-instituzionala» ote zen, bada, aurtengo Euskararen Eguna? Ez dut uste inondik ere; baina, agian, hori ere argitu beharrekoa da, EKB bera Euskararen Eguna «instituzionaltzeaz» mintzatu bait zen asmoaren berri ematean bertan.

Ala Euskararen egunak Ama Birjinaren deiturak bezala ote dira, bakoitzak bere deboziokoa izendatzeko, aukeratzeko eta ospatzeko? Binaka ezezik, hirunaka eta askonaka banatzea genuke orduan, Ama Birjinaren jaiak bezala. Baina, nire ustez, Euskal Herri osorako Euskararen Egunak bakarra izan behar du, Euskara bera bakarra eta batbera eta guztiona dugulako.

Ez da ba Euskararen Egun bakarra bitan banatu nahia gertatuko hemen, «bat bitan banatzen da» delako taktika «maltzur» haren bidetik edo? Ala bai? ■ *Paulo Agirrebaltzategi*

Galizia zaila

Joan den udazkenean, Getxoko Ihardunaldi sozio-linguistikoetan, A. Gil Hernández-en hitzaldiaren ondoren eztabaida haserrea ikusi eta entzun ahal izan genuen galegoen artean. Beren hizkuntzaren batasun-erizpideetan oso urrunduta ezezik, elkarrizketa konpongarri baterako ezinean agertu ziren batzarkideon aurrean. Egia esan, ez gintuen arazoak sobera harritu, ezagunak bait dira euskaldunontzat ere horrelako liskarrak, eta gurekoak ez dira batere samurragoak izan. Bestalde, jakina da hizkuntzen baterakuntz uneetan antzeko gatazkak piztu ohi direna.

Anekdotak ahantzita nuenean, *I Encontros Labaca. Ponencias* liburua etorri zait eskuetara. A Coruña-n Ediciós do Castro-k argitara emandako hau galegoaren batasun-proposamen kontrajarriak ponentzia ezberdinetan jasoz dator. Getxokoa baino urtebete lehenago ospaturiko topaketa batzutako lanak dira hemen argitara eman direnak. Kongresuko haserre ezkatuak modu nahikoa desegokian lehertu zirenean, beraz, bizi berriak ziren orduan Galizian batasun-eztabaida garratz hauek. Izan ere, Getxon aurrez aurre jarritako tesiak biltzen ditu liburuak, bi ponentzia luzetan: 1) «Que galego na Escola? Anotaçons para umha proposta de planificaçom lingüística na Galiza (Tese reintegracionista)» (13-175 or.), eta 2) «O acordo ortográfico e morfológico de 1982. Entre a utopia foneticista e as heterogra-

fias lusistas» (177-307 or.). Bi lan hauetan biltzen dira, hizkuntza idatziaren arautzeak azkeneko hamarkadetan izan dituen gorabeheren albisteak.

Bi erakunderen inguruko lankideek ematen dituzte lanok: Getxoko eztabaidan mintzatu zen A. Gil Hernández beste bi lankiderekin (Arribe Dopico eta Rábade Castinheira) ari dira AGALen izenean (Associação Galega da Língua), eta berauek azaltzen dute tesi lusista edo «reintegracionista» deitua. Xesús Ferro Ruibal da, ostera, gaur egun ofizialki nagusitzen ari diren hizkuntz arauen azalpen zabal bat eskaintzen diguna.

Bitxia da benetan galegoaren historia: Erdi Aroan loraldi goiztar bat ezagutu ondoren, lau mende luzetako ilunaldi osoa jasan zuen hizkuntza idatziak. Katalana ez bezala, erabat isildu zen, eskolatuen artean ere loraldi haren oroitzapena galtzeraino nonbait. «Badirudi, jada XX. mendean Murguia-k jakin erazi ziela intelektual galiziarrei, galegoa Erdi Aroan idatzia izan zenik. Beraz, galegoa literatur hizkuntza bezala lehenengoz berek erabili zutela uste izanik hil ziren beharbada Rosalía († 1885), Curros († 1908) eta Pondal ere († 1917)» (273 or.). Horretaraino itzali bait zen iraganaren oroitzapena. XIX. mendeko «Rexurdimento»ak, ba, hizkuntza idatziaren arauak asmatu egin behar izan zituen, kasik ezerezetik asmatu alegia; baina batasunik gabea izan zen ahalegin hura, eta XX. mendean gure egunetarako iritsi da hizkuntz estandarizazioaren arazoa.

Gerraurreko saioak ahantzi gabe (1910eko A. Ribaltarena edo Couceiro/Moralejo-renak (1929), adibidez, eta «Seminario de Estudos Galegos»enak batez ere, 1933), batasun-proposamen erabakiorrenak gerraondokoak dira Galizian. Gurean, eta berrikitan beste zentzu batean Katalunian ere (Gran Enciclopèdia Catalana-ren hizkuntz hiztegi modernoa, Fabra-ri segida eman), gertatutakoaren antzera, editorial-munduan sumatu zen hizkuntza arautuago baten beharra: «Galaxia» editorialak bere lanetarako zenbait arau eman zituen (1950). Urte-sail bat geroago dator arauketa ofizial edo ofiziosoa.

1970eko hamarkadan, «Real Academia Galega»k irekitzen du bidea (1970-71, 1977), baina benetako lan erraldoia Santiagoko Unibertsitatean eratuko da, «Instituto de Língua Galega» (ILG) delakoan, 1977an hasita: «era a primeira vez que se ía falar do galego con coñecemento científico». Institutuak 700.000 argibide bildu zituen Atlas Linguistikorako, eta beste 500.000 ere bai literatura idatzitik. ILGk bere *Bases* deituak eman zituen.

Pauso horren hurrengoa lanari ofizialtasun osoa eman ziezaioketen Erakundeen borondate eta erabakien esku geratzen zen: Akademiaren eta Gobernuaren esku, esan nahi da. Eta,

Autonomiaurreko Xuntaren dudamuden ondoren (1980), 1982ko erabaki ofiziala dator: «Normas Ortográficas e Morfológicas do idioma galego». Akordio hau Akademiaren eta aipatu Institutuaren lankidetzaz bezala agertu izan da, eta Gobernu galiziarrek ofizialdu egin du gero Dekretu baten bidez (1983-ekaina-15). Horrela, arauok betebeharrekoak dira: Administrazio eta Irakaskuntzarako finkatuta, eta erabakita, geratzen da, ba, arazoa, teoriarik bederen.

Baina, legezko erabakien ondoren, onarpen praktikoaren egitekoak datoz. Lehenengo galdera Erakunde publikoei dagokiena: Artigarapen eta bizitza ofizialetan lortuko ote da eredu definitu hori eguneroko praxian ezartzea: eskoletan, administrazioan? Ferro-k dioenez, ez da hori hain erraza ikusten. Beldurrak beldur, ordea, botere indartsu batentzat ezargarri izan daiteke egitasmoa. Baina badago gako gakotsuagorik: Nola erantzungo du galegoaren «corpus» sozio-kulturalak? Izan ere, Galiziako «lusistak», ezarri nahi den eredu politiko-linguistikoren kontra bait daude, Getxon erakutsi ziguten bezala eta liburu honetan ikus daitekeenez.

«Lusismoak» diosenaren arabera, galegoaren salbamena portugésaren altzo kulturalera itzultzean dago. Galiziaren nortasunaren zutabe jatorra da Portugal, eta, ondorioz, hark sortutako lurralde kolonial zabalak. Galegoak hor bere jatorburuekin egingo luke topo. Ez dago hizkuntzarentzat etorkizuna asmatu eta arautu beharrik: etorkizuna hortxe dago presente, indartsu eta erraldoi. Horretarako, «aitaren etxe»ra itzultzeko alegia, itzulera pausoz pauso programatu eta ibiltzea falta zaio Galiziarri. Mugimendu honek, noski, hizkuntz funtsarena ezezik, naziotasunaren ulerpen-modu jakin bat du bere baitan. Hizkuntza estandarda arautzean, ordea, bide ofizialak ez du jo lusistek nahi zuten bidetik, eta, lehen bileretako hurbiltasun-unearen ondoren, berriz ere etenda dago galegozaleen mundua. Zergatik, ordea?

Lusismoak eta gaur eguneko bide ofizialaren teorilariak bi metodo eta perspektiba kontrajarri darabiltzate. Hark batez ere, ulertzen dudanez, bere oinarrien oroimen historikotik eta eskarmentu soziolinguistikotik batetik hitzegiten du, eta une honetako lusista suharrenak Ll. Aracil-engandik hurbil ageri dira; lusismo honen «diskurtsuan» eragin handia du teorilari valentziarrek. Hautatu den bide ofizialaren jarraitzaileek, ostera, hizkuntzaren beraren ikerkuntzatik eraman nahi dute beren «diskurtsua»: hizkuntzaren benetako errealitatea hurbiletik ezagutu nahi dute (Atlas linguistikoa), eta azterketa honen ondorioz galegoaren nortasun jator berezia azpimarratu. Aurkikunde horrekin batera, portugésengandik urruntzen duen galego-mintzatzailearen kontzientzia linguistikoa gogoratzen dute.

Hor oin-hartuta, lusismoari bere irrealismoa salatzen diote, gaurko errealitatea ez atzematean ezezik, baita hizkuntzaren historia bera miatzean ere.

Lusistek, berriz, bi hizkuntzak nortasun berekoak ikusten dituztenez, ezin dute konprenitu nola bazter litekeen portugesak eskaintzen duen etorkizun segurtatu hori. Eskuin-jokoen tranpa bat ikusten dute oraingo arau ofizialetan: APren arauak dira, esaten da. Horien bidez, benetako irtenbide ez-espainiar bati ahalbide guztiak ito nahi zaizkio, hizkuntza azkenik berriz ere kale itsu batera eramateko asmoz.

Arrazoa nork, galde lezake irakurleak. Gerra guztietan bezala, arrazoa irabazleak. Baina, hemendik eta oraindik, nik ez dut ikusten galegoaren indar sozialak orekatuta dauden, ala benetan dagoeneko alde batera jo duten. Indar horien soziografia bat ezagutzea ez zaigu, gainera, kanpotik erraza gertatzen. Iza ere, Galiziatik kanpoko soziolinguistika-bilkuretan badirudi lusistek dutela presentziarik biziena; baina ez dago dudarik hizkuntzaren Erakunde nagusi eta boteretsuenek badutela jadanik (Akademia-Unibertsitatea-Gobernua) estandardizazio-proposamen landu bat eta baita berau ezartzeko boterea ere. Galegoaren gorputz kultural eragileak zenbateraino beretu(ko) du proposamen ofizial hori? Horra galiziarrek ere asmatu nahi luketen erantzuna. ■ *Joanes Goia*

Zer gertatzen da hitzaldiekin?

Udaberriro bezala, aurten ere sasoi berean herrietako hitzaldiak ugaldtu dira bazterretan. Hitzaldiak eta mahainguruak, berdin da. Horietako batzutan ibiltzea tokatu zait, eta beste askoren berri jakin dut.

Nik uste, konstatazio bat egin beharrean aurkitzen gara: euskal kultura eta euskara gai hartuta ematen diren hitzaldiek arrakasta txikia dute. Aldamenetik esaten didate, euskal kulturari buruzkoetan bakarrik ez dela gertatzen hori. Gaitz-erdi, esan behar al da?

Entzuleriak muzin egin al dio hitzaldi-sistemari? Oro har, honela ematen du. Arrakasta izan duen kasu bat edo beste aipa daiteke, baina salbuespen gisa hartu beharrekoak dira nire ustez.

Erru bila hasita, batek ez daki zer pentsatu.

Antolatzaileena al da errua? Organizazio txarra? Publizitatezik ez?